

Finansdepartementet
Postboks 8008 Dep.
0030 OSLO

Deres ref.:
20/4406-24

Vår ref.:
2020/968-4/FD V 4/PAC

Dato:
04.11.2020

Høring NOU 2020: 7 Verdier og ansvar

1.1 Innledning

Hensikten med dette brevet er å gjøre rede for Forsvarsdepartementets syn på utvalgte forslag til nytt etisk rammeverk for statens pensjonsfond utland (oljefondet).

1.2 Atomvåpen og leveringsplattformer

Utelukkelse av selskaper som produserer atomvåpen er dagens praksis. Utredningen foreslår å utvide utelukkelse til også å gjelde plattformer som utelukkende er ment for å «levere» slike våpen. FD understreker at Norge er avhengig av å kunne handle med de samme selskapene som også utelukkes fra investeringer fra fondet. Dette må tas i betraktning i den helhetsvurdering som må gjøres av Finansdepartementet. Vi anbefaler at forbudet beholdes så lenge det ikke har konsekvenser for Norges mulighet til å handle med de samme selskapene.

Det er kanskje også logisk å utvide forbudet til plattformer som utelukkende leverer atomvåpen, men kriteriet kan ha utilsiktede virkninger. De færreste plattformer, om noen, vil ha som eneste formål å utelukkende levere atomvåpen. De vil for eksempel også ha sensorer og kommunikasjon som gjør det mulig å gjøre mer enn bare å levere atomvåpen. Skulle man i stedet si at man utelukker selskaper som produserer plattformer som *primært* skal levere slike våpen, vil det potensielt kunne medføre utelukkelse av et stort antall selskaper da de fleste plattformer kan brukes til å levere slike våpen.

Ettersom det er vanskelig å overskue konsekvensene av en utvidelse til også å omfatte plattformer, mener FD at dette bør utredes nærmere før man eventuelt utvider forbudet til å gjelde også disse. FD kan derfor ikke uten videre slutte seg til utredningens anbefaling på dette punktet.

1.3 Dødelige, autonome våpen

Utredningen tar til orde for å utelukke selskaper som produserer dødelige, autonome våpen. Begrunnelsen er blant annet at ettersom det ikke er et menneske som utløser våpenet, kan ingen bli gjort personlig ansvarlig for bruken av våpenet.

Ny teknologi, herunder kunstig intelligens og stordatabehandling (forutsetninger for autonomi), vil implementeres av ulike land i årene som kommer. Dette vil måtte skje iht folkeretten. USA har tatt initiativ til en gruppe med 13 likesinnede land for å forsøke å skape

globalt verdibasert lederskap som vektlegger etisk og ansvarlig bruk ved implementering av Kunstig intelligens, stordatabehandling og autonomi. Norge er et av disse 13 landene. Det må forventes at også det norske forsvaret i årene som kommer vil se på hvordan denne type teknologi kan vurderes benyttet i vår militærmakt. Det kan derfor være hensiktsmessig å avvente dette arbeidet før man konkluderer om utelukkelse av selskaper som produserer slike våpen.

Etisk råd for forsvarssektoren (ERF) har også vurdert denne anbefalingen i utredningen (vedlagt). ERF uttaler:

«Oppsummert finner ERF det problematisk skille ut en kategori våpen som er uklart definert og der argumentene for utelukkelse derfor også blir sviktende. Det er viktig å utelukke våpen som i sin normale bruk ikke tilfredsstiller humanitærrettens krav til distinksjon, men ERF kan ikke se at påstanden om at dette gjelder autonome våpen, er tilstrekkelig belagt. Det samme gjelder påstanden om ansvarshull og eskalering av maktbruk.»

FD viser i tillegg til at automatikk kan bidra til å redusere risikoen for menneskelige feil og redusere tap av sivile og egne styrkers liv. Skulle FD uten videre akseptere utelukkelse på bakgrunn av produksjon av slike våpen, kan det tas til inntekt for at vi i fremtiden heller ikke bør anskaffe slike våpen selv. Som anført over, er det for tidlig å trekke en slik slutning nå. FD mener derfor at utredningens anbefaling avventes til vi ser hvor den teknologiske utviklingen og etikktutviklingen bringer oss. FD kan derfor ikke slutte seg til utredningens anbefaling på dette punktet nå.

Ytterligere et argument, men som er underordnet de øvrige, er at norskutviklet teknologi kan tenkes videreutviklet til større grad av automatikk og autonomi. Hvis forsvarssektoren ikke skulle kunne kjøpe slike produkter, vil det ramme norsk teknologiutvikling og norske arbeidsplasser. I tillegg har norske selskaper i dag våpensystemer som baserer seg på kunstig intelligens i målutvelgelse. Disse samarbeider igjen med utenlandske selskaper. En utelukkelse av selskaper som produserer slike våpen vil dermed indirekte kunne ramme norske selskapers verdiskapning og redusere forsvarssektorens tilgang på slik teknologi. Disse argumentene har en viss, men ikke avgjørende betydning, og de forsterker anbefalingen om å avvente beslutning om en utelukkelse av selskaper som produserer slik våpen.

1.4 Andre anbefalinger

Utredningen anbefaler et nytt kriterium for å utelukke selskaper som selger militært materiell til stater som bruker dette til alvorlige og systematiske brudd på humanitærretten. Dette støtter FD.

Utredningen foreslår også å forby investeringer i selskaper som har gjort seg skyldig i korrupsjon og grov økonomisk kriminalitet. Det siste er en utvidelse i forhold til dagens rammeverk. Det er en naturlig utvidelse ettersom korrupsjon er virkemiddel i grov økonomisk kriminalitet. FD støtter dette. Det er i tråd med vår egen policy hva gjelder antikorrupsjon. Å investere i slike selskaper vil uansett være utilbørlig risikofullt og bør antakelig av den grunn unngås.

Med hilsen

Kjersti Klæboe (e.f.)
ekspedisjonssjef

Kristine Offerdal
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og signert, og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

2. Høringssvar fra Etisk Råd for Forsvarssektoren (ERF)

Finansdepartementet har sendt ut NOU 2020:7 Verdier og ansvar – Det etiske rammeverket for Statens pensjonsfond utland (SPU) på høring. Utvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 5. april 2019 for å vurdere de etisk motiverte retningslinjene for Statens pensjonsfond utland i lys av utviklingen siden retningslinjene ble etablert i 2004. Departementet mottok utvalgets utredning 15. juni 2020.

Høringsnotatet: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-7/id2706536/>
Utvalget gir en klar anbefaling om at dødelige autonome våpen bør inkluderes i listen over våpen som skal utelukkes fra fondet, dvs. at SPU ikke skal investere i selskaper som produserer slike våpen eller komponenter til slike våpen. Med «autonome våpen» (AV) menes våpen der beslutningen om maktbruk ikke underlagt direkte menneskelig kontroll. Dette medfører, ifølge utvalget, at ansvarsforholdene er uklare. AV hevdes dessuten å være prinsipielt problematisk siden våpen som ved normal bruk bryter med grunnleggende humanitære prinsipper, gir grunnlag for produktbasert utelukkelse. Utvalget presiserer at henvisningen til grunnleggende humanitære prinsipper også omfatter den offentlige samvittighets krav, slik dette framgår av den såkalte Martens-klausulen.

Utgangspunktet for ERFs høringsvar er utvalgets hovedargumenter for utelukkelse av dødelige autonome våpen (AV) i NOU 2020:7 Verdier og ansvar – Det etiske rammeverket for Statens pensjonsfond utland:

- 1) Der avgjørelser tas av et autonomt system er der uklare ansvarsforhold.
- 2) AV vil ikke klare å overholde og vurdere humanitærrettens krav til distinksjon mellom stridende og sivile, stridenes rett til å kapitulere eller siviles rett til beskyttelse.
- 3) AV kan senke terskelen for bruk av makt.

Forut for en diskusjon om hva slags produkter som skal utelukkes, trengs imidlertid en klarere forståelse av hva «autonomt» skal bety i forbindelse med dødelige våpen. Utvalgets argumentasjon benytter følgende beskrivelse: «Med autonome våpen er beslutningen om maktbruk ikke underlagt direkte menneskelig kontroll» (12.6.4). Den formen for autonomi er imidlertid ikke prinsipielt forskjellig fra automatiske våpen – i begge våpensystemer slik vi kjenner til i dag, er det en ansvarlig forsker/produsent/bruker som står bak teknologien, samt beslutningen om bruken av våpenet. Ut fra denne forståelsen av «dødelige autonome våpen» blir det dermed vanskelig å klassifisere dem som vesensforskjellig fra andre dødelige automatiske våpen hva angår ansvar.

Det er heller ikke klart at de AV som eksisterer pr. i dag i større grad enn mer tradisjonelle våpen, bryter med grunnleggende humanitære prinsipper ved normal bruk. Dersom utvalget snarere ønsker å utelukke fullt ut autonome våpensystemer som selv tar alle beslutninger (ofte kalt Killer robots), eksisterer disse ikke pr. i dag. Derfor blir det problematisk å følge utvalgets øvrige argumentasjon: Vi vet i dag ikke om det er korrekt at slike våpen vil være mindre i stand til å overholde humanitærrettens krav til distinksjon etc. enn det vi mennesker er. Vi vet heller ikke om deres eksistens vil senke terskelen for maktbruk. Dermed står vi igjen med utvalgets siste argument om at det er dypt problematisk å overlate beslutninger av så viktig art som dødelig maktbruk til en maskin.

ERF er enig med utvalget at dette ville være problematisk. Problemet er særlig at beslutninger tatt av kunstig selvlærende intelligens kan skje på bakgrunn av algoritmer som er så komplekse at selv ikke de opprinnelige programmererne forstår hva som er maskinenes begrunnelse for beslutningen. At beslutninger som gjelder liv og død ikke kan gis noen begrunnelse som vi mennesker kan forstå, er svært vanskelig å akseptere.

Men hvis dette skal være hovedargumentet mot at man i dag investerer i teknologi som kan utvikles til slike fremtidsvåpen, vil det samme argumentet også kunne ramme sivil teknologi særlig innen helsesektoren. I begge tilfeller kan man se for seg et fremtids-scenario der mennesket overlater beslutninger som angår liv og død (f.eks. tilbud om eksperimentell medisinsk behandling), til et system der vi ikke gjennomskuer deres resonnementer og begrunnelser.

Oppsummert finner ERF det problematisk skille ut en kategori våpen som er uklart definert og der argumentene for utelukkelse derfor også blir sviktende. Det er viktig å utelukke våpen som i sin normale bruk ikke tilfredsstiller humanitærrettens krav til distinksjon, men ERF kan ikke se at påstanden om at dette gjelder AV, er tilstrekkelig belagt. Det samme gjelder påstanden om ansvarshull og eskalering av maktbruk.

Det er på denne bakgrunn vanskelig for ERF å stille seg bak utvalgets forslag om utelukkelse fra SPU slik det foreligger.